

Герман Миколайович Анісімов,
канд. юрид. наук, доцент
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

УДК 343. 72

ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ ЯК СПОСІБ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

У статті досліджуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки зловживання довірою як способу вчинення злочину, на підставі чого визначається його родове поняття; окремі питання кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання довірою, розмежування суміжних злочинів; співвідношення обману та зловживання довірою як самостійних способів вчинення злочину.

Ключові слова: зловживання довірою; спосіб вчинення злочину; співвідношення обману та зловживання довірою

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) у багатьох статтях передбачає зловживання довірою (у різних його формах) як обов'язкову ознаку складу злочину. Причому ця ознака має свої характерні особливості та індивідуальні риси, що в кожному конкретному випадку обумовлені об'єктом кримінально-правової охорони, предметом злочину, характером суспільно небезпечного діяння, особливостями його наслідків, мотиву, мети злочину. Внаслідок цього на практиці нерідко зустрічалися (і зустрічаються) ускладнення при застосуванні окремих норм Особливої частини КК, що передбачають зловживання довірою як ознаку складу злочину. Проте завжди і всюди зловживання довірою має загальні риси, що об'єднують його окремі види (форми) у «деяке ціле» і дають можливість визначити його як родове поняття у структурі складу злочину. В основі такого підходу лежить відома теза про те, що той, хто береться досліджувати окремі питання без попереднього вирішення загальних, неминує буде на кожному кроці наштовхуватися саме на ці загальні. Установлення загальних ознак зловживання довірою, притаманних усім злочинам, що вчиняються зазначеним способом, визначення на цій основі родового поняття «зловживання довірою» безумовно буде мати важливе значення для правильної кваліфікації злочинів, розмежування суміж-

них злочинів і відмежування злочинних діянь від незлочинних, подолання конкуренції кримінально-правових норм, установаження сукупності злочинів, індивідуалізації покарання та ін.

Зловживання довірою (на рівні родового поняття про нього), як спосіб вчинення злочину, становить собою використання правомірно наданих винному повноважень, зумовлених фактичними чи юридичними підставами й особливим характером відносин довіри на шкоду довірительві (чи [і] третім особам) та всупереч його волі.

Зловживання довірою завжди ґрунтується на відносинах довіри, які виникають між суб'єктами соціального життя і являють собою специфічний різновид соціального зв'язку в системі суспільних відносин. Довіра є частиною людської діяльності, вона виникає як «засіб» спільної діяльності індивідів і є реакцію на ті чи інші аспекти їх поведінки, пов'язані з матрицями нормативно визначених ролевих очікувань [12, с. 57-58, 68, 69]. Довіра є «способом» створення на підставі делегованих довіритель повноважень матриць поведінки повірника для реалізації спільних інтересів. Такі відносини будуються на підставі відповідного становища, яке займає кожен у структурі суспільства і, відповідно, у системі відносин між його суб'єктами. Отже, їх сутність полягає не стільки у взаємодії конкретних осіб, скільки тих конкретних соціальних ролей, які вони виконують. Тому можна сказати, що значення довіри полягає в тому, що вона виступає способом розв'язання проблеми подальшого розвитку діяльності довіритель [12, с. 73-74]. В яких би умовах і формах не здійснювалась би діяльність людини, якої б структури вона не набувала, її не можна розглядати як вилучену із суспільних відносин, із життя суспільства [6, с. 82].

Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину завжди становить собою виконавчу своєрідність (операціональний аспект) такої дії винного, що зводиться до *використання* відносин довіри. Одночасно особа не виконує у повному обсязі чи частково покладені на неї обов'язки. Виконавча своєрідність дії, що вчиняється шляхом зловживання довірою, полягає в застосуванні наданих повноважень всупереч волі довіритель, супроти покладеного обов'язку. *Змістом зловживання довірою* як способу вчинення злочину є забезпечення операціональної сторони, виконавчої сутності злочинної дії *шляхом використання наданих повноважень* всупереч волі довіритель, проти тих завдань та цілей, задля досягнення яких вони були надані. За своєю сутністю зловживання довірою становить «зраду прийнятого обов'язку», порушення морального обов'язку бути вірним своєму слову, юридичного обов'язку щодо виконання у зобов'язання. Це відповідає усталеним у кримінально-правовій літературі уявленням про сутність і зміст способу вчинення злочину на рівні загального поняття про нього [8] і зловживання довірою як видового способу [Див.: 2, с. 100–104; 3, с. 134-135; 5, с. 13-14; 9, с. 32–34; 11, с. 110; 11, с. 42–45 та ін.].

Для зловживання довірою недостатньо одного лише невиконання покладеного на винного обов'язку. Тому зловживання довірою не є способом вчинення тих злочинів, що пов'язані лише з несумлінним, неналежним виконанням (невиконанням) договорів чи покладених на особу обов'язків (наприклад, службова недбалість, передбачена ст. 367 КК). Об'єктивна сторона таких злочинів не має такої виконавчої складової, яка відноситься до способу вчинення злочину [8, с. 56–68], винна особа (повірник) у таких злочинах не використовує надані повноваження всупереч волі довірителя, а лише ігнорує (не виконує) їх. Для зловживання довірою недостатньо лише невинуватності наданої довіри, лише невиконання покладених обов'язків. У зв'язку з викладеним, непереконливим виглядає твердження про те, що зловживання довірою є невиконання обов'язків особою, яка діє в чужому майновому інтересі на підставі юридичних або фактичних відносин довіри [13, с. 373].

Сторонами у відносинах довіри виступають *довіритель* і *повірник*. *Довірителем* виступають будь-які особи: держава в особі своїх органів і представників, органи місцевого самоврядування, установи, підприємства, організації (юридичні особи) або фізичні особи. *Повірник* – це особа, якій властиві ознаки суб'єкта злочину (ст.18 КК). Відносини довіри завжди існують як двосторонні і породжують для обох сторін взаємні права й обов'язки. Тільки взаємспрямоване волевиявлення довірителя і повірника, що відбиває їх волю, здатне створити відносини довіри. Ці відносини завжди мають конкретно визначений характер, виникають у зв'язку із взаємними інтересами довірителя й повірника і породжують для них взаємні права і обов'язки. Кожна зі сторін у таких відносинах вбачає в інший певний «засіб» досягнення своєї мети. Поєднання прав (повноважень, правомочностей) та обов'язків на боці повірника утворює його специфічний статус уповноваженого суб'єкта (компетенцію). У цьому розумінні повірник набуває статусу *спеціального суб'єкта злочину*.

Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину та його особливості (різновиди) обумовлені і суттєво залежать від характеру і виду відносин довіри, що складаються між довірителем і повірником. *Відносини довіри* залежно від підстав їх виникнення можна поділити на: а) не поєднані з правовим (юридичним) обов'язком повірника діяти належним, установленим для нього чином («фактичні» *відносини довіри* – дружба, партнерство, взаємні симпатії, співпраця, особисте знайомство, родинні зв'язки тощо); б) поєднані з правовим (юридичним) обов'язком повірника діяти належним чином – *юридичні відносини довіри*.

Фактичні відносини довіри засновуються на вільному волевиявленні сторін, де обсяг, форма надання (отримання), результати реалізації повноважень визначаються їх угодою. Прийняття повноважень повірником означає й виникнення в нього відповідних обов'язків діяти належним чином. Зловживання фактичними відносинами довіри слід відрізнити від використання довірливості (риси людського характеру), на підставі якої особа здатна

легко, без звичайної для подібного випадку середньої норми обережності і передбачливості, перейнятися впевненістю в чий-небудь сумлінності. Зловживання довірливістю, використання цієї властивості, риси характеру, недосвідченості іншої особи для введення її в оману щодо певних обставин чи намірів винного є обманом.

Юридичні відносини довіри, на відміну від фактичних, мають упорядкований зміст і форму, певні юридичні підстави їх виникнення і тому, по суті, становлять специфічний вид правовідносин. Тут правовий обов'язок діяти ґрунтується на законах, підзаконних нормативних актах, інших юридичних актах і документах. Форма зовнішнього вираження таких відносин, процедура надання повноважень, обсяг повноважень і наслідки їх реалізації в цілому визначаються тими чи іншими нормативними актами, іншими юридично значимими документами й актами. Останні ж визначають і відповідні інтересам довірителя і повірника типи їх взаємодій і взаємин, обсяг і зміст прав та обов'язків. Якщо, наприклад, довірителем виступає держава або її органи в особі уповноважених суб'єктів, зазначені дії можуть бути втілені у форму індивідуального акта застосування права (указ про призначення на посаду, наказ про прийняття на роботу, рішення суду про визнання опікуном, піклувальником та ін.).

Юридичні відносини довіри залежно від виду функцій (повноважень), наданих повірникові (завжди спеціальних), поділяються на відносини з особами, які виконують функції: а) *службової особи*; б) *опікуна або піклувальника*; в) *щодо здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг*; г) *трудої, професійні (неслужбові)*; д) *інші спеціальні функції, що визначаються угодою, договором, дорученням тощо*.

Найбільш поширеними з юридичних відносин довіри є відносини між довірителем і повірником, який має статус службової особи. Залежно від сфери суспільних відносин, у яких відбувається реалізація наданих повірникові повноважень, вони поділяються на *відносини службової довіри загального і спеціального характеру*. *Відносини службової довіри загального характеру* встановлюються у сфері здійснення будь-якої службової діяльності (статті 364–368, 370 КК). *Відносини службової довіри спеціального характеру* складаються у певній сфері суспільних відносин – забезпечення життя і здоров'я (статті 132, 142, 143 КК та ін.), статевої свободи й статевої недоторканності (статті 154–156), особистих прав та свобод людини і громадянина (статті 157–159 та ін.), охорони довкілля (статті 239, 241, 253 та ін.), здійснення правосуддя (статті 371–375 та ін.) та інших, охоронюваних КК. Залежно від характеру та сфери права, в якій повірені особи виконують покладені на них функції, відносини довіри поділяються на: а) *відносини в сфері публічного права*; б) *відносини в сфері приватного права*. Залежно від обсягу повноважень, наданих службовій особі у сфері публічного права, вирізняємо відносини довіри: а) *типові (прості)*; б) *з особою, яка займає відповідальне становище*; в) *з особою, яка займає особливо відповідальне ста-*

новище. Залежно від характеру виконуваної функції виділяємо відносини довіри: а) зі службовою особою, яка є представником влади; б) зі службовою особою, яка здійснює функції, пов'язані із виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих обов'язків.

Зловживання довірою належить безпосередньо суспільно небезпечній протиправній дії. У більшості випадків цей спосіб входить до змісту дії, так би мовити «схований у ній», визначає форму її зовнішнього вираження (статті 109 ч. 3, 110 ч. 2, 142, 158, 167, 173, 225, 364, 372 КК та ін.) Але іноді він виступає у вигляді окремої дії допоміжного характеру щодо іншого основного суспільно небезпечного діяння [7, с. 31], при цьому забезпечує її виконання і, перебуваючи з нею в органічній єдності, виконує функції способу, прийому виконання останньої (статті 190, 191, 362 КК та ін.).

У структурі складу злочину зловживання довірою за загальним правилом виступає обов'язковою ознакою простого складу злочину. Воно визначає внутрішню (виконавську) сутність злочинного діяння, або як дія допоміжного характеру виступає ознакою, що поміж іншим характеризує соціальні властивості злочину, характер та ступінь його суспільної небезпечності. Зловживання довірою може виступати обтяжуючою обставиною у кваліфікованому складі злочину (статті – 109 ч. 3, 110 ч. 2, 157 ч. 2, 160 ч. 2, 161 ч. 2, 364 ч. 3, 368 ч. 4 та ін.). Воно, тим самим, визначає підвищену ступінь суспільної небезпеки кваліфікованого складу злочину порівняно з простим, що знаходить своє відображення в санкції кримінально-правової норми.

Форма зовнішнього вираження зловживання довірою може бути різною залежно від виду і змісту відносин довіри. Форма додає змісту зловживання довірою фактичну визначеність в об'єктивній дійсності і уможливорює його дослідження й аналіз. У співвідношенні форми і змісту провідну роль відіграє зміст, а форма виникає під його безпосереднім тиском, впливом [14, с. 191]. Підлегле становище форми підтверджують також і особливості законодавчої техніки, використані в КК України. У переважній більшості злочинів форма зловживання довірою не згадується як ознака складу. Законодавець через об'єктивні процеси динамічного розвитку економіки, соціальної сфери, суспільства в цілому не в змозі передбачити й вичерпно перелічити в нормах права всі форми, у яких може існувати зловживання довірою. Установити ту чи іншу форму, у якій може існувати зловживання довірою, можливо тільки шляхом застосування певних видів тлумачення закону (наприклад, статті 190, 192, 227, 212, 222, 232, 364 КК та ін.). У деяких випадках законодавцем указується або орієнтовний перелік форм зловживання довірою у складі злочину – заняття житлової площі, використання майна, що залишилося після смерті батьків, і т. д. (ст. 167 КК), або вони вказуються вичерпним чином – наприклад, надання недостовірних відомостей (ст. 220 КК). У цих складах форма виступає обов'язковою, конститутивною ознакою, що має бути встановлена в процесі кваліфікації. Необхідно встановити й довести, що діяння здійснено шляхом

зловживання довірою і саме у формі, зазначеній у законі. Відсутність останньої буде свідчити і про відсутність складу злочину в цілому.

З'ясування конкретної форми виявлення зловживання довірою має важливе для кваліфікації зокрема тих злочинів, що вчиняються шляхом зловживання владою або службовим становищем (статті 109 ч. 3, 110 ч. 2, 172, 191 ч. 2, 364, 364¹, 365, 366, 371–375 КК та ін.), зловживання іншими повноваженнями (статті 167, 192, 354, 365² КК та ін.). У таких злочинах зловживання довірою виявляється у формі використання всупереч інтересам служби влади або службового становища [1, с. 250–268], або використання інших спеціальних повноважень, наданих для їх реалізації та захисту.

Протиправне використання відносин довіри може бути здійснене тільки з *прямим умислом*. Під час надання і, відповідно, одержання повноважень довіритель та повірник мусять прагнути реалізації законних інтересів один одного (третіх осіб). Умисел повірника вчинити конкретний злочин шляхом протиправного використання своєї компетенції, тобто шляхом зловживання довірою, має виникнути після правомірного отримання, тобто після фактичного набуття відповідних повноважень. У злочинах з матеріальним складом, що вчиняються шляхом зловживання довірою, необережним може бути лише психічне ставлення винної особи до кваліфікуючих наслідків (ч. 2 ст. 364 КК та ін.) або до «похідних» у злочинах, що кваліфікуються за наслідками. У цілому ж ці злочини мають бути віднесені до умисних. Ознакою суб'єктивної сторони злочинів з формальним складом, що вчиняються шляхом зловживання довірою, виступає тільки *прямий умисел*.

Будучи «наскрізним» видовим способом вчинення злочину (статті 173, 192, 364 КК та ін.), в кожному злочині зловживання довірою має бути наповнено змістом, єдиним для нього як ознаки об'єктивної сторони будь-якого складу, та відповідати як ознакам *загального поняття способу вчинення злочину* [8], так і *родового поняття зловживання довірою як способу вчинення злочину* [1]. У цьому виявляється діалектика загального, особливого й окремого. Для правильної кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання довірою, слід встановити точну відповідність вчиненого діяння ознакам складу злочину, передбаченого в КК, у тому числі ознакам зловживання довірою як способу його вчинення. Важливо встановити при цьому не тільки основні ознаки зловживання довірою як родового поняття, а й індивідуальні ознаки способу вчинення конкретного злочину. Слід встановити підстави, характер відносин довіри; підстави, зміст та обсяг наданих повірнику повноважень; характер функцій, покладених на нього; злочин вчинено шляхом зловживання службовими чи іншими, спеціально покладеними на особу, повноваженнями; якщо злочин вчинено шляхом зловживання службовими повноваженнями, слід встановити, в якій сфері права діяла особа, виконувала загальні чи спеціальні повноваження, обсяг повноважень, чи є вона представником влади або службовою особою, яка

здійснює функції, пов'язані із виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих обов'язків. Важливо з'ясувати також правомірність надання повноважень та в чому саме виявилось зловживання довірою, в якій формі, які саме повноваження використав винний для вчинення злочину. Ці обставини мають важливе значення як для правильної кваліфікації, так і для встановлення ступеня суспільної небезпечності вчиненого при індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Для правильної кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання довірою, важливо також з'ясувати особливості законодавчого встановлення зазначеного способу у кримінально-правових нормах. В одних випадках цей спосіб прямо зазначений в тексті закону (статті 173, 190, 192 КК) як обов'язкова ознака складу злочину. В інших – зловживання довірою однозначно впливає зі змісту кримінально-правових норм при їх тлумаченні (статті 132, 149 ч. 2, 168 ч. 2, 172, 191, 354, 364, 364¹, 308 ч.1 КК та ін.).

Якщо зловживання довірою, зокрема те, що виявляється у зловживанні владою або службовим становищем, внутрішньо притаманне злочинному діянню, безпосередньо входить до його змісту, то вчинення діяння таким способом свідчить одночасно і про заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони (статті 364, 375 КК тощо). У тих випадках, коли зловживання довірою утворює собою окрему допоміжну дію, що забезпечує виконання основного діяння, воно створює безпосередні умови, реальну можливість заподіяння шкоди основним діянням. Наприклад, зловживання службовим становищем (ст. 191 КК) створює необхідні умови для протиправного заволодіння чужим майном і є способом заподіяння шкоди основному об'єкту кримінально-правової охорони, що завдається шляхом порушення додаткового. У таких випадках (ст. 191 КК), коли зловживання довірою як спосіб вчинення злочину відповідає ознакам самостійного злочину (ст. 364, 364¹ КК), наявні ознаки складеного злочину, що має кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 191 КК (наприклад, ч. 4 ст. 191). До складених злочинів у разі заподіяння істотної шкоди або тяжких наслідків внаслідок зловживання владою або службовим становищем слід також відносити злочини, передбачені ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 3 ст. 382 КК та ін.

Низка злочинів, передбачених в КК, можуть бути вчинені як шляхом зловживання довірою службовими особами, так і зловживання довірою іншими особами внаслідок протиправного використання професійних, інших спеціальних прав та повноважень (статті 120 ч. 2, 142, 143 ч. 3, 144, 145, 154, 236, 239, 245, 268, 283, 327 та ін.). У разі вчинення таких злочинів саме службовими особами, наявна необхідність кваліфікації вчиненого за *сукупністю*, оскільки шкода заподіюється декільком об'єктам кримінально-правової охорони одночасно – безпосередньому об'єкту, притаманному кожному із зазначених вище злочинів, а крім того, нормальній діяльності державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, держаних підпри-

ємств, установ, організацій (ст. 364 КК) або нормальній діяльності апарату управління юридичних осіб приватного права незалежно від форми власності (ст. 364¹ КК). Ці злочини посягають на різні, неоднорідні об'єкти, жодна з норм не представляє частини іншої. У підсумку має місце не один, а два злочини, що свідчить про необхідність використовувати при кваліфікації ще й загальну норму (статті 364, 364¹ КК).

Службовими особами як приватного, так і публічного права шляхом зловживання довірою, що виявляється у використанні службового становища всупереч інтересам служби, вчиняються і так звані загальнокримінальні злочини, в яких законодавець ознакою складу злочину передбачив загальний суб'єкт (наприклад, статті 185, 190, 194 і 355 КК та ін.). Кваліфікація загальнокримінальних злочинів, що скоюються службовими особами шляхом використання свого становища, виключно за статтями 364, 364¹ КК, призведе до ігнорування тих безпосередніх об'єктів загальнокримінальних злочинів, що не входять до змісту об'єкта зловживання владою або службовим становищем (ст. 364) або зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права (ст. 364¹). Зазначена кваліфікація призведе до того, що правову оцінку дістане лише використання службового становища всупереч інтересам служби (спосіб учинення відповідного злочину), а не саме суспільно небезпечне діяння. Так само неприйнятною є кваліфікація аналізованих суспільно небезпечних діянь лише за тими статтями, які передбачають відповідальність за загальнокримінальні злочини. Вчинення таких злочинів службовими особами шляхом використання свого становища необхідно кваліфікувати за правилами сукупності із службовими злочинами. Для такої кваліфікації в діях службової особи необхідно встановити наявність усіх ознак як загальнокримінального злочину, так і зловживання владою або службовим становищем (статті 364, 364¹ КК) чи перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК). Також слід враховувати, що використання службовою особою свого становища для вчинення загальнокримінального злочину має бути поєднане із заподіянням істотної шкоди чи тяжких наслідків.

Серед передбачених КК злочинів, що вчиняються шляхом зловживання довірою, можна виокремити такі, суб'єктами яких службові особи не можуть бути за жодних умов. Зазначене може бути прямо сформульовано в законі – підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК), а може безпосередньо впливати з його змісту – заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК), самоправство (ст. 356 КК) та ін. Якщо такі дії вчиняються службовими особами шляхом використання службового становища й усі об'єктивні й суб'єктивні ознаки вчиненого охоплюються складом відповідного службового злочину, то вони «трансформуються» в службовий злочин, оскільки в такому разі повністю поглинаються статтями КК, в яких встановлюється відповідальність за останні (статті 364, 364¹, 365 та 368 КК).

Список літератури:

1. Анісімов Г. М. Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину: поняття і кримінально-правове значення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Г. М. Анісімов ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 20 с.
2. Волженкин Б. В. Ответственность за взяточничество: Социально-правовые и криминологические проблемы / Б. В. Волженкин, В. Е. Квашиш, С. Ш. Цагикян. – Ереван : Айстан, 1988. – 200 с.
3. Здравомыслов Б. В. Должностные преступления: понятие и квалификация / Б. В. Здравомыслов. – М. : Юрид. лит., 1975. – 168 с.
4. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
5. Коржанский Н. И. Квалификация следователем должностных преступлений : учеб. пособие / Н. И. Коржанский. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1986. – 72 с.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
7. Панов Н. И. Квалификация преступлений, совершаемых путем обмана и злоупотребления доверием : учеб. пособие / Н. И. Панов. – К. : УМК ВО, 1988. – 80 с.
8. Панов Н. И. Основные проблемы способа совершения преступления в советском уголовном праве : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Н. И. Панов. – Х., 1987. – 514 с.
9. Панов Н. И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием / Н. И. Панов. – Х. : Вища шк., 1977. – 128 с.
10. Пинаев А. А. Ответственность за хищения государственного и общественного имущества путем мошенничества : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. А. Пинаев. – Х., 1969. – 285 с.
11. Светлов А. Я. Ответственность за должностные преступления / А. Я. Светлов. – К. : Наук. думка, 1978. – 304 с.
12. Селигмен Адам. Проблема доверия / Адам Селигмен ; пер. с англ. И. И. Мюрберг, Л. В. Соболевой. – М. : Идея-Пресс, 2002. – 256 с.
13. Хилюта В. В. Формы хищения в доктрине уголовного права : монографія / В. В. Хилюта. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 528 с.
14. Шептулин А. П. Категории диалектики / А. П. Шептулин. – М. : Высш. шк., 1971. – 279 с.

Анисимов Г. Н. Злоупотребление доверием как способ совершения преступления.

В статье исследуются объективные и субъективные признаки злоупотребления доверием как способа совершения преступления, на основании проведенного исследования определяется его родовое понятие; рассматриваются отдельные вопросы квалификации преступлений, совершаемых путем злоупотребления доверием, разграничения смежных преступлений; изучается соотношение обмана и злоупотребления доверием как самостоятельных способов совершения преступления.

Ключевые слова: злоупотребление доверием; способ совершения преступления; соотношение обмана и злоупотребления доверием.

Anisimov G. M. Abuse of confidence as criminal act.

The article studies objective and subjective evidence of abuse of confidence as criminal act, which serves as the base for defining of its generic term; subordinate concept of crimes committed through abuse of confidence, delimiting of adjacent crimes; relation between fraud and abuse of confidence as independent criminal acts.

Key words: abuse of confidence; criminal act; relation between fraud and abuse of confidence

Надійшла до редколегії 19.02.2015 р.